

Hav for utvikling

Innholdsliste

Forord	5
Innledning	6
1. Hvorfor Hav for utvikling	8
Miljøutfordringene i havet	8
Mulighetene i havøkonomien	8
Behov for en helhetlig tilnærming	9
Helhetlig havforvaltning og norske erfaringer	9
2. Programmets mål	11
Overordnet mål	11
Delmål 1. Etablering av rammeverk for bærekraftig og helhetlig havforvaltning	11
Delmål 2. Myndighetene etterlever rammeverket i sin utførelse av pålagte oppgaver, noe som sikrer en ansvarlig havforvaltning	13
Delmål 3. Etablering av rammeverk og bedret myndighetsutøvelse gir bærekraftig verdiskaping, matsikkerhet og sysselsetting i en inkluderende havøkonomi	14
Endringsteori	15
3. Tverrgående hensyn	17
4. Samordning og tilgrensende satsinger i Norad	19
Hav for utvikling som samordningsarena	19
Forholdet til andre kunnskapsprogrammer og havinitiativ	19
Forskning og datateknologi	20
Utdanning	20
Sivilt samfunn	21
Næringsutvikling	21

5. Organisering og roller	22
Utenriksdepartementet	22
Utenriksstasjonene	22
Styringsgruppen	22
Direktoratsgruppe	23
Fagdirektorater	23
Norad	24
6. Samarbeidsformer og kanaler for støtte	25
Institusjonssamarbeid	25
Lettprogrammer	25
Regionale initiativ	26
Multilateral støtte	26
7. Resultatstyring og risikohåndtering	27
Resultatstyring	27
Risikohåndtering	27
8. Oversikt over ulike havinitiativ og andre relevante satsinger	28
9. Forkortelser	30

Forord

I 2019 ble bistandsprogrammet Hav for utvikling lansert som en av de norske forpliktelsene under Our Ocean-konferansen i Oslo. Hav for utvikling ble første gang omtalt i Stortingsmelding nr. 17 (2017–2018) *Partnerland i utviklingspolitikken*, der det ble varslet etablering av et nytt program for forvaltning av havområder. Programmene Olje for utvikling, Fisk for utvikling og Hav for utvikling er organisert i Kunnskapsbanken i Norad for å sikre synergier mellom dem. Opprettelsen av Hav for utvikling har også blitt omtalt i budsjettproposisjoner og i den oppdaterte havstrategien «Blå muligheter».

Dette er et overordnet styringsdokument for alle prosjekter som skal inngå i Hav for utvikling. Det vil bli utarbeidet opplegg for resultatmåling på porteføljnivå, og programdokument for det enkelte samarbeid på landnivå.

Formålet med styringsdokumentet er å forankre målene for Hav for utvikling og programmets styringsstruktur. Prosjekter under Hav for utvikling skal planlegges, gjennomføres og avsluttes i samsvar med styringsdokumentet og vedtatte prinsipper for norsk utviklingssamarbeid. Dokumentet skal bidra til å sikre gode prosedyrer, avklare roller og ansvar, og enhetlig kommunikasjon om programmets innhold. Styringsdokumentet er et supplement til Utenrikstjenestens regelverk og retningslinjer for utviklingssamarbeidet.

Hav for utvikling vil skaleres opp gradvis, med en begrenset satsing i 2020. Styringsdokumentet gjelder for perioden 2020–2025. I 2023 vil det gjennomføres en midtveisgjennomgang som vil inkludere anbefalinger om eventuelle justeringer. Det legges også opp til en evaluering i 2025.

Dar es Salaam, Tanzania
Foto: Ken Opprann/Norad

Innledning

Havet gir muligheter for blå vekst, økt matproduksjon og arbeidsplasser, men er samtidig utsatt for påvirkninger som truer økosystemene og de godene de gir oss.

Bærekraftig bruk og bevaring av økosystemene er en forutsetning for fortsatt verdiskaping fra havet, også for framtidige generasjoner. Økende press på havene stiller oss overfor vanskelige avveininger. Det er derfor behov for en helhetlig og langsiktig forvaltning av de marine økosystemene.

Stortingsmeldingen om hav i utenriks- og utviklingspolitikken ble lagt fram i 2017, og den oppdaterte havstrategien «Blå muligheter» ble lansert i 2019. Begge dokumentene legger føringer for Norges internasjonale arbeid for bærekraftig havforvaltning. Nasjonalt er det etablert et system for helhetlige forvaltningsplaner for de norske havområdene, som legges fram som Stortingsmeldinger. Norske myndigheter ønsker å spille en ledende rolle i arbeidet for bærekraftig bruk av verdenshavene. Miljø- og klimaødeleggelsene undergraver arbeidet for å fremme bærekraftig utvikling og bedre levekår. Små øystater og land med ressursmangel, sterk befolkningsvekst, svakt styresett, fattigdom og interne konflikter rammes hardest.

Norge, ved statsminister Erna Solberg, tok i 2018 initiativ til å etablere et høynivåpanel for bærekraftig havøkonomi. Formålet er å skape internasjonal forståelse for havets økonomiske betydning, og at bærekraftig bruk av havets ressurser og en god miljøtilstand er forutsetninger for økt og langsiktig verdiskaping. Høynivåpanelet, ledes av statsminister Solberg og består av 14 sittende stats- og regjeringssjefer. Panelet skal legge fram en rapport med handlingsrettede anbefalinger. Havspørsmål står sentralt i Norges samarbeid med de fleste land, og også i arbeidet i regionale og internasjonale organisasjoner.

Med noen land er det satt i gang mer omfattende havdialoger for å dele erfaringer og kompetanse.

Norsk kompetanse i havforvaltning og bærekraftig bruk etterspørres av utviklingsland som har forventninger til økonomisk og sosial utvikling gjennom «blå vekst». Den norske erfaringen er at samarbeid mellom myndigheter, privat næringsliv, arbeidslivsorganisasjoner, akademia og sivilt samfunn har vært viktig for å sikre bærekraftig blå vekst og sysselsetting. Norge kan bidra med erfaringer om hvilke rammer som trengs rundt havnæringene, hvordan de kan bidra til å skape velferd, og kunnskap om hvordan dette kan skje. Dette må tilpasses behovene i de landene vi samarbeider med. Norge har lange tradisjoner for havrettet bistand.

Det overordnede målet for norsk bistand er fattigdomsreduksjon. FNs 2030-agenda og bærekraftsmålene er førende for utviklingspolitikken. Hav for utvikling vil inngå som ett av Norges bidrag til å nå bærekraftsmål 14: *Bevare og bruke hav og marine ressurser på en måte som fremmer bærekraftig utvikling*, men også gi bidrag til bærekraftsmålene om utryddelse av fattigdom og sult, bedre ernæring, helse, anstendig arbeid, likestilling, bærekraftige forbruks- og produksjonsmønstre, sikker tilgang på energi, inkluderende og bærekraftig økonomisk vekst, bekjempelse av klimaendringene og konsekvensene av dem, og bygging av velfungerende, ansvarlige og inkluderende institusjoner. Utgangspunktet for arbeidet med bærekraftsmålene er at «ingen skal utelates».

Arbeidet med bærekraftsmålene krever en helhetlig tilnærming. Nasjonale myndigheter har hovedansvaret for å skape utvikling i sine egne land. Norsk bistand skal gi utviklingsresultater i et begrenset antall land der det er et gjensidig ønske om samarbeid i tråd med bærekraftsmålene. Den langsiktige ambisjonen er

FNs bærekraftsmål

at partnerlandene skal bli uavhengige av bistand, og mobilisering av privat sektor for å skape inkluderende vekst vil være avgjørende.

Omfanget av sult i verden øker igjen etter å ha blitt redusert de siste tiårene. Hovedårsakene er klimaendringer og konflikter. Manglende fordeling, tilgang og økonomiske muligheter gjør at mange ikke får tak i nok trygg og sunn mat til en pris de kan betale. Dette hemmer helse, utdanning og økonomisk vekst. Regjeringen ønsker derfor å trappe opp bistand rettet mot bærekraftige matsystemer, og lanserte derfor i 2019 handlingsplanen «Mat, mennesker og miljø». Sunne og rene hav er en forutsetning for at mat som høstes og produseres i havet, er sunn og trygg å spise. Helhetlig havforvaltning er derfor

en nødvendig forutsetning for å sikre bærekraftige matsystemer. Småskalaprodusenter og -fiskere er viktige for matproduksjonen i mange utviklingsland og bidrar til lokal matsikkerhet. Betydningen av maten fra havet blir ikke alltid gjenspeilet i myndigheters mat- og ernæringspolitikk. De fattige blir hardest rammet av klimaendringer, og kystbefolkninger rammes oftere av ekstremvær. I lys av klimaendringenes økende betydning vil det i 2020 lanseres en ny strategi om klimatilpasning i utenriks- og utviklingspolitikken.

1. Hvorfor Hav for utvikling

MILJØUTFORDRINGENE I HAVET

I 2015 la FN fram en global statusrapport om havenes tilstand, *World Ocean Assessment*, og i 2019 la klimapanelet fram rapporten om havet og kryosfæren. Det er utarbeidet globale rapporter om status for fiskerier, klima og naturmangfold. Fiske og fangst er grunnleggende viktig for ernæring og matsikkerhet i mange fattige land. Andelen av fiskebestandene som overbeskattes er imidlertid økende, fra 10 % i 1974 til 33 % i 2015. Forurensning fra aktiviteter på land, som jordbruk, industri, urbanisering og avfallhåndtering, fraktes til havet med avrenning, elver og vind, og i tillegg kommer forurensningen fra havbaserte næringer. Endringer av leveområder er framtrepende i strandsonen og har konsekvenser også for havene. Gjennomsnittlig lufttemperatur har steget med rundt 1 grad siste 100 år, og FNs klimapanel har anslått at gjennomføring av de foreløpige nasjonalt fastsatte bidragene vil gi en global oppvarming på rundt 3 °C i 2100. Hittil har havet tatt opp over 90 % av den ekstra varmen. Forsuringen av havet øker, og det gjør også andelen områder med for lavt oksygeninnhold til at vanlige dyr og planter kan leve der.

De negative effektene av mange av disse enkeltvise påvirkningene hver for seg er kjente. Eksempelvis er det godt dokumentert at kronisk belastning fra miljøgifter kan skade reproduksjon og overlevelse hos både dyr og mennesker. Klimaendringer bidrar til at fiskebestander flytter seg vekk fra oppvarmede vannmasser, noe som kan true matsikkerheten til mennesker som er avhengige av fiske i tropiske områder.

Hovedbekymringen er imidlertid summen av flere påvirkninger. Klimaendringer utsetter havet for et massivt endringspress som forsterker mange eksisterende problemer. Kystområdene er spesielt utsatt for mange samtidige påvirkninger, og korallrev,

elvedeltaer, mangrove- og tareskog og sjøgrasenger er særlig utsatt. Slike kystnære økosystemer er blant de mest produktive globalt sett. Når de forringes, blir det mindre ressurser å høste av og dårligere beskyttelse mot ekstremvær, oversvømmelser og havnivåstigning. Mange av verdens kystområder er tett befolket og har en stor andel fattige. Konsekvensene for kystbefolkningen vil dermed være alvorlige, og det er behov for avbøtende tiltak.

MULIGHETENE I HAVØKONOMIEN

Mange næringer inngår i havøkonomien, inkludert olje- og gassutvinning, havvind, fiske, havbruk, skipsfart, kystbasert reiseliv, havbunnsmineraler og høsting av nye biologiske ressurser til mat og medisiner. Mange kyststater er opptatt av å utvikle en «blå økonomi» etter mønster av «grønn økonomi». FN har framhevet at dette bør innebære økt velferd, rettferdig fordeling og redusert miljøbelastning. Prinsippet om rettferdig fordeling er spesielt grunnleggende. Redusert miljøbelastning betyr blant annet å legge vekt på teknologier med lavt karbonavtrykk, høy ressurseffektivitet og bevaring og bærekraftig bruk av biodiversitet. Det er økende interesse for naturbaserte løsninger for klimatilpasning, for eksempel dyrking av tang og tare og etablering eller re-etablering av vegetasjon som mangroveskog. Blå skog er ikke bare viktig som karbonlager, men også for marint artsmangfold.

Havøkonomien genererer også inntekter, jobbmuligheter, energi og velferd for land uten kyst. Disse landene vil også påvirkes negativt av en svak havforvaltning. De senere årene er det gjennomført en rekke studier og politiske initiativer knyttet til den blå økonomien. En rapport utarbeidet av Organisasjonen for økonomisk samarbeid og utvikling (OECD) i 2016, *The Ocean Economy in 2030*, anslår at den globale havøkonomien vil dobles innen 2030 sammenlignet med 2010. Det

anslås at innen 2050 vil verdens befolkning være om lag 10 milliarder, noe som betyr at behovet for mat, energi, varer og tjenester vil øke. OECD-rapporten peker på potensialet i havøkonomien, men advarer om at alvorlige miljøutfordringer er en hindring for vekst. Det vil være krevende å løse utfordringene innenfor enkeltsektorer alene, og rapporten peker på behovet for en helhetlig havforvaltning og økt internasjonalt samarbeid.

BEHOV FOR EN HELHETLIG TILNÆRMING

Den tradisjonelle løsningen på miljøproblemer har vært å håndtere problemene enkeltvis. Tilsvarende har utviklingen av næringsaktiviteter mange steder gjerne skjedd uten hensyn til de miljøproblemene dette har skapt. Brundtlandkommisjonen (1987) kritiserte dette, og siden Rio-toppmøtet i 1992 har behovet for en helhetlig forvaltning av natur og menneskelige aktiviteter vært et gjennomgående tema. FN-rapporten om vurdering av miljøtilstanden i verdenshavene (2015) er i tråd med dette klar på at det trengs en helhetlig tverrsektoriell forvaltning av kyst- og havområder, bygget på en føre-var-tilnærming og vitenskapelig rådgivning. Liknende anbefalinger går igjen i rapportene fra klima- og biodiversitetspanelene.

Havretten, herunder Havrettskonvensjonen av 1982, utgjør det internasjonale rammeverket for forvaltning og bruk av havet og havets ressurser og all aktivitet på havet. I henhold til konvensjonen har kyststater både rett til å bruke havet og utnytte dets ressurser, og en plikt til å beskytte det marine miljøet. Konvensjonen gir kyststatene råderett over naturressursene ut til 200 nautiske mil og på kontinentalsokkelen, og fastsetter alle staters rettigheter og plikter i ulike områder. Kunnskap om rettigheter og plikter etter havretten er viktig for utviklingslandene i deres utnyttelse av egne ressurser og beskyttelsen av eget havmiljø. Hav for utvikling skal søke å bidra til å gi utviklingsland grunnleggende kunnskap om havretten og dens relasjon til nasjonalt regelverk, og dermed verktøy til å utvikle egne bærekraftige havnæringer.

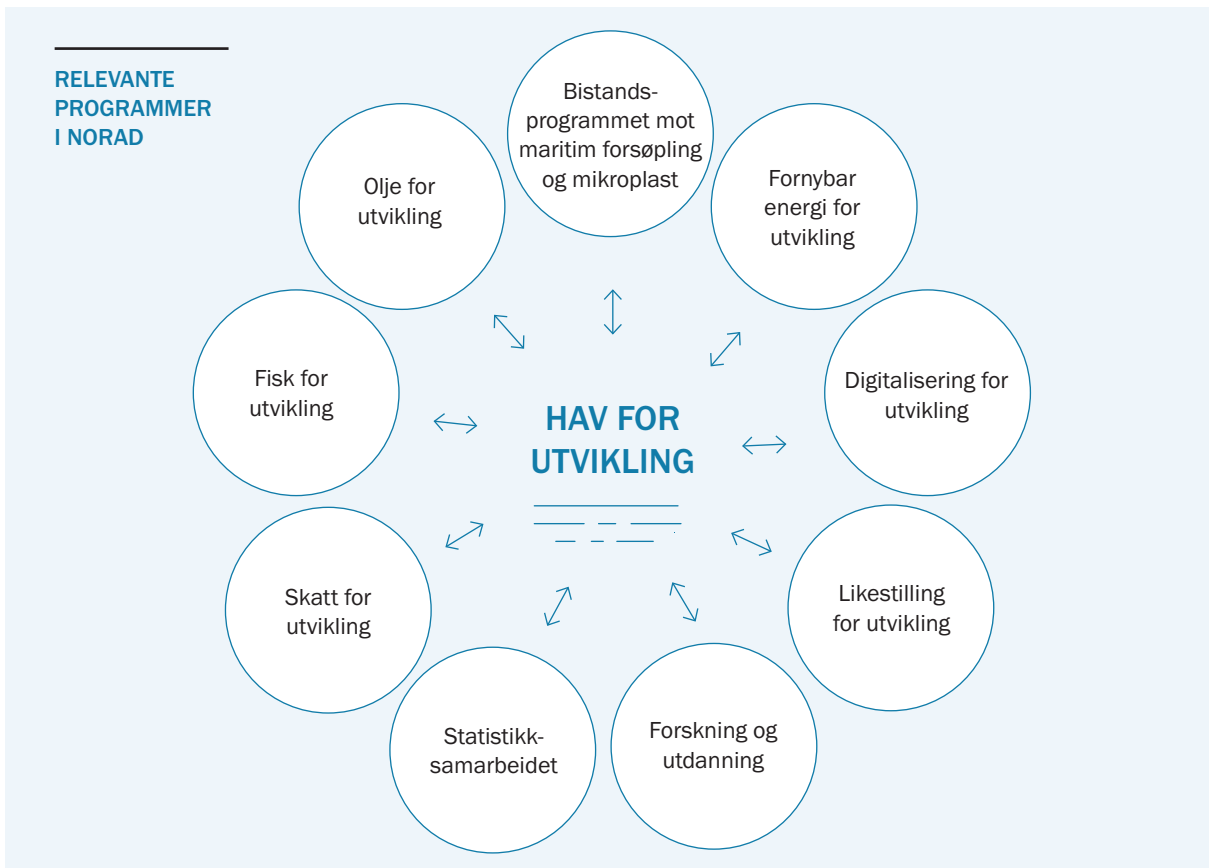
Norge har en lang historie i havrelatert bistands-samarbeid. I dag omfatter dette kunnskapsprogrammene Olje for utvikling og Fisk for utvikling, bistandsprogrammet mot marin forsøpling og andre havmiljøprosjekter,

samt støtte til forskning og høyere utdanning, næringsliv og sivilsamfunn. Grenseoppgangen mellom ulike programmer og havinitiativer beskrives i kapittel 3. I tillegg til Norads og ambassadenes havprosjekter tilbyr Statens investeringsfond for næringsvirksomhet i utviklingsland (Norfund) lån til investeringer i en rekke havnæringer, og det er mulighet for utveksling innen havforvaltning, havbasert næringsliv og frivillige organisasjoner gjennom Norsk senter for utvekslings-samarbeid (Norec). Hav for utvikling skal supplere de eksisterende havrelaterte programmene og bidra til å se havrelaterte tiltak innen utviklingssamarbeid i sammenheng. I tillegg skal programmet være et selvstendig kunnskapsprogram med vekt på helhetlig havforvaltning og mål om en styrket, bærekraftig og inkluderende havøkonomi i samarbeidslandene.

HELHETLIG HAVFORVALTNING OG NORSKE ERFARINGER

Å formidle den norske erfaringen med helhetlig havforvaltning innebærer ikke å levere en fasit, men å diskutere prinsipper, dilemmaer og utfordringer. Dialog om hva som er gode prosesser for avveining av hensyn og forholdet mellom det faglige grunnlaget og politiske beslutninger er nyttige drøftinger for samarbeidsland. Ulike tilnærminger kan oppnå samme mål, og landene velger de løsningene som passer deres kontekst og politiske og juridiske system.

Formålet med de helhetlige forvaltningsplanene for norske havområder er å legge til rette for verdiskaping gjennom bærekraftig bruk av ressurser og økosystem-tjenester i havområdene. Havnæringene reguleres hovedsakelig gjennom sektorlover, men det finnes også tverrgående lovverk som naturmangfoldloven og forurensningsloven. Forvaltningsplanene er et verktøy som skal tilrettelegge både for verdiskaping og matsikkerhet, og for opprettholdelse av miljøverdiene i havområdene. Forvaltningsplanene skal sikre at de marine økosystemenes struktur, virkemåte, produktivitet og naturmangfold opprettholdes. I det faglige grunnlaget inngår blant annet rapporter om miljøstatus, oversikt over næringsaktiviteter og rapporter om samlet belastning. Sameksistens mellom ulike næringer er et viktig element, og utveksling av data og informasjon mellom ulike sektoryndigheter bidrar til at kunnskapsgrunnlaget blir styrket. Basert på det samlede

faglige grunnlaget foreslås det sektorvise og tverrgående tiltak i stortingsmeldinger, og planene oppdateres én gang i løpet av hver stortingsperiode.

I kystsonen i Norge er det fylkeskommunene og kommunene som har lokal plan- og miljømyndighet. De utarbeider planer etter plan- og bygningsloven, der det gjøres avveininger mellom bærekraftig bruk, vern av arealer og tilrettelegging for næringsutvikling. Plan- og bygningsloven gjelder til én nautisk mil utenfor grunnlinjen.

I Hav for utvikling henviser helhetlig havforvaltning til de følgende elementene: tverrsektoriell koordinering, sektorkompetanse, økosystembasert og føre-var-tilnærming, godt kunnskapsgrunnlag, medvirkning og ivaretagelse av hensyn til mennesker og miljø.

Hav for utvikling skal bidra til å styrke den norske havsatsingen og supplere eksisterende utviklingssamarbeid knyttet til hav. Hav for utvikling er først og fremst

- et kunnskapsprogram der hovedvekten legges på faglig samarbeid knyttet til helhetlig havforvaltning og tverrsektoriell koordinering;
- en tematisk satsning som kan gi støtte til prosjekter som bidrar til programmets mål; og
- en tilrettelegger for samordning og felles formidling av Norges havinnsats i utviklingssamarbeidet.

2. Programmets mål

All norsk bistand skal bidra til fattigdomsreduksjon og støtte opp under Agenda 2030 og bærekraftsmålene. Likeledes er de tverrgående hensynene i norsk bistand førende: anti-korrupsjon, likestilling og kvinners rettigheter, menneskerettigheter og klima og miljø.

OVERORDNET MÅL

Et overordnet mål for Hav for utvikling er at programmet skal bidra til en styrket, bærekraftig og inkluderende havøkonomi i samarbeidslandene.

«Havøkonomi» omfatter alle havnæringer, inkludert leverandører av utstyr og tjenester til de ulike delene av verdikjeden, bearbeiding og eksport. Målet om bærekraftig havøkonomi innebærer å tilrettelegge for større hensyn til mennesker og miljø, definert gjennom de tre dimensjonene av bærekraftig utvikling: miljø, økonomi og sosiale forhold. Målet om en inkluderende havøkonomi skal sikre at ingen utelates eller diskrimineres, på grunnlag av for eksempel kjønn, etnisitet, religiøs tilhørighet, seksuell legning, nedsatt funksjonsevne eller sosial status og fattigdom. FNs 2030 Agenda legger vekt på at «ingen skal utelates».

Velfungerende myndighetsinstitusjoner og helhetlig havforvaltning er en forutsetning for å nå det overordnede målet i Hav for utvikling. For at staten skal forvalte havressursene til det beste for landets innbyggere kreves det at befolkningen faktisk har mulighet og evne til å stille staten til ansvar. Et godt rammeverk for hav- og kystsoneforvaltning inkluderer derfor også systemer som sikrer åpenhet og forebygger korrupsjon, og at disse faktisk anvendes. Berørte lokalsamfunn bør inkluderes i konsultasjoner og involveres i beslutningsprosesser for å sikre legitimitet og forankring av politikken. Deltakelse vil som et minimum innebære at partene blir informert og at de får rett til å si sin mening, men kan også bety forhandlinger om løsninger, og i siste instans delegert

beslutningsmyndighet. Retten til å delta hviler blant annet på retten til å få tilgang til informasjon. Kunnskap om havet og forvaltningen av det må gjøres tilgjengelig, og planleggings- og beslutningsprosesser må være åpne for innsyn i hva som skjer og hvorfor.

For å oppnå det overordnede målet for Hav for utvikling er det fastsatt følgende tre delmål:

1. Etablering av rammeverk for bærekraftig og helhetlig havforvaltning.
2. Myndighetene etterlever rammeverket i sin utførelse av pålagte oppgaver, noe som sikrer en ansvarlig havforvaltning.
3. Etablering av rammeverk og bedret myndighetsutøvelse gir bærekraftig verdiskaping, matsikkerhet og sysselsetting i en inkluderende havøkonomi.

Målene er formulert med tanke på samarbeid på landnivå, men omfatter hele porteføljen i Hav for utvikling-programmet, inkludert prosjekter på regionalt nivå. Målhierarkiet utgjør en ramme som skal kunne dekke prosjektene under programmet, uavhengig av hvem som forvalter dem. En nærmere beskrivelse av det faglige innholdet i delmålene følger under. Eksempler på konkrete leveranser knyttet til de ulike delmålene er i første rekke relevant for institusjonssamarbeidene.

DELMÅL 1. ETABLERING AV RAMMEVERK FOR BÆREKRAFTIG OG HELHETLIG HAVFORVALTNING

En bærekraftig og helhetlig havforvaltning skal legge til rette for arbeidsplasser og inntekter fra havet, og sikre et rikt og rent hav. Arbeid med å forbedre miljøtilstanden er en integrert del av det faglige samarbeidet. De fleste land har en fragmentert forvaltning av sine havområder og kystsoner; og samordningen og koordineringen mellom sektormyndigheter både på nasjonalt og lokalt nivå kan være mangelfull. Et godt juridisk rammeverk er

en forutsetning for å kunne oppnå en bærekraftig havforvaltning. Den raske utviklingen i næringer og aktivitet fordrer at det juridiske rammeverket justeres og tilpasses dagens utfordringer. Et godt juridisk rammeverk vil kunne hindre myndigheter i å misbruke sin makt og redusere faren for vilkårlige vedtak. Tiltak må være forankret i lov og hjemmel, og det må være tilstrekkelige ressurser til håndheving, etterforskning og påtale.

For å lykkes med å utarbeide en helhetlig politikk må det lages mekanismer for dialog og koordinering, samt mekanismer for hvordan interessekonflikter avklares. Gjennomføring krever at sektorene har tilstrekkelig mandat, integrerer overordnet politikk i sin virksomhet, og løser oppgaver effektivt i tråd med dette. I land med svake administrasjoner kan dette være en stor utfordring. Videre er det nødvendig å ha en tydelig og avklart ansvars- og rollefordeling mellom ulike deler av forvaltningen. Forvaltningen må også evne å benytte tilgjengelig forskning og kunnskap i sine planleggings- og beslutningsprosesser. Regionalt samarbeid vil i mange sammenhenger være hensiktsmessig og nødvendig for å utvikle en konsistent og helhetlig tilnærming til forvaltning av felles økosystemer og naturressurser.

Vurderinger av miljøtilstanden og den samlede belastningen er grunnleggende for en økosystembasert havforvaltning. Det er ofte mangelfull kunnskap om det marine miljøet og ufullstendig oversikt over aktiviteter. Denne informasjonen er viktig for å identifisere utfordringer og utforme planer med målrettede tiltak på tvers av sektorer, og for å sikre bevaring og bærekraftig bruk. Kystsonen er spesielt utsatt for belastning, og en helhetlig forvaltning i kystsonen er nødvendig og krevende. Utfordringene inkluderer blant annet å skaffe til veie kunnskap om tilstanden i havet, beskytte befolkningen og infrastruktur mot ekstremvær og havnivåstigning, beskytte natur mot nedbygging, redusere forurensning, og samtidig fremme økonomisk utvikling. Statlig politikk kan legge rammer for kystforvaltningen, men oppgavene må ofte løses på et lokalt nivå med utstrakt samarbeid på tvers av sektormyndigheter.

Tilsvarende, mangler det ofte ordninger som kan legge til rette for bærekraftig arealplanlegging i utviklingsland. Marin arealplanlegging innebærer å organisere bruken

av havet på en måte som ivaretar verdifulle og sårbare områder, avveier mulige konflikter mellom forskjellige brukere, og sikrer sameksistens der det er mulig. Dette krever et godt kunnskapsgrunnlag om tilstanden i havet og oversikt over aktivitetene der. Sosioøkonomiske forhold og analyser av aktører og maktforhold er viktig. Informasjon om potensielle negative konsekvenser for ulike grupper ved endret bruk av havområdene, for eksempel kystbefolkninger og kvinner, er viktig kunnskap for beslutningstakere. Kunnskapen om naturverdier for eksempel korallrev, mangroveskoger og gyteområder og kartinformasjonen over kystnære områder kan være mangelfull og/eller utdatert. For å understøtte verdiskaping og innovasjon er det avgjørende at oppdaterte data samles inn og gjøres tilgjengelige. Digitalisering og tilgang til data gir nye muligheter for kopling, analyse og kunnskapsproduksjon. Framveksten av nye næringer øker presset på arealer, og økt aktivitet synliggjør behovet for maritim trafikkkontroll.

Marine beskyttede områder og verneområder inngår ofte i arealplaner. Marine verneområder skal beskytte avgrensede havområder som er særskilt viktige for å ivareta biodiversitet og økosystemtjenester. Det finnes mange typer av slike områder, og de varierer fra små naturparker med totalforbud mot all aktivitet til store verneområder med ulike soner hvor det også inngår regulert bruk og uttak av ressurser. Det er viktig å understreke at en god forvaltning ikke oppnås med arealbaserte tiltak alene. Det finnes en lang rekke mulige forvaltningstiltak, for eksempel regulering av utslipp. I en helhetlig tilnærming til havforvaltning er det sentralt at ulike forvaltningstiltak sees i sammenheng og tilpasses det problemet som skal løses.

Flere av de utfordringene som truer et sunt hav og en god havforvaltning, kan ikke løses av forvaltningsmyndigheter og næringer som er knyttet til havene alene. Forurensning og forsøpling fra landbaserte kilder er en stor utfordring i mange land. Det er derfor viktig at arbeid med planer og strategier identifiserer hvor det trengs tiltak hos andre myndigheter enn de som regulerer aktiviteten på havet, herunder tiltak for økt bevissthet om viktigheten av rene og rike hav, for eksempel for havet som matfat. Hav for utvikling vil jobbe for å redusere og minimere CO₂-utslipp og annen forurensning og negativ

miljøpåvirkning fra havbaserte næringer, men dette er i seg selv ikke tilstrekkelig for å løse de utfordringene havet står ovenfor.

Mange av de utfordringene som truer et sunt hav og en god havforvaltning, krever regionalt samarbeid for å løses. Det kreves praktiske samarbeidsformer og hensiktsmessige arenaer for å finne felles løsninger på de utfordringene vi står overfor, uansett om det er normgivning, kunnskapsutvikling, forvaltningsspørsmål eller bekjempelse av miljøtrusler.

Eksempler på relevante leveranser under delmål 1:

- Gapanalyse av eksisterende rammeverk for forvaltning av hav, både på sektornivå og sektorovergrepene lovverk.
- Nasjonal/regional strategi/plan for utvikling av en bærekraftig havøkonomi.
- Nasjonalt system for økosystembasert forvaltning av havet, inkludert strategier for informasjonsinnhenting av nøkkelinformasjon og analyse.
- Nasjonal/regional veileder for bærekraftig arealplanlegging i kystsonen.
- Mekanisme/plattform for koordinering og samarbeid mellom sektorer involvert i forvaltningen av havet og kystsonen.
- System for konsultasjoner og involvering av lokalsamfunn i beslutningsprosesser.

Listen er ikke uttømmende og vil måtte tilpasses til konteksten, etterspørselen og behovet i samarbeidslandene. Tilgjengelig kapasitet og ressurser på norsk side er en avgjørende forutsetning.

DELMÅL 2. MYNDIGHETENE ETTERLEVER RAMMEVERKET I SIN UTFØRELSE AV PÅLAGTE OPPGAVER, NOE SOM SIKRER EN ANSVARLIG HAVFORVALTNING

Manglende evne hos relevante myndigheter til å håndheve lover og regler er en av hovedutfordringene i en bærekraftig havforvaltning. Disse utfordringene er knyttet til både kapasitet og kompetanse. Svak kapasitet i offentlig sektor er et hinder for å nå bærekraftsmålene.

Hav for utvikling innrettes på en slik måte at samarbeidet gir myndighetene i samarbeidsland bedre forutsetninger og evne til å utrette det som kreves av dem.

Kapasitetsutvikling i den offentlige forvaltningen er den grunnleggende fellesnevneren for de norske kunnskapsprogrammene. OECD definerer kapasitet som individers, organisasjoners og et samfunns evne til å håndtere sine oppgaver på en vellykket måte. Dette omfatter ikke bare klassiske ferdigheter og teknikker, men også evnen til å utvikle strategier, sette prioritinger, løse problemer og oppnå resultater. Kapasitetsutvikling kan gjennomføres gjennom bilateralt institusjonssamarbeid, men også gjennom kortere kurs og opplæringsmoduler, slik som delegasjonsbesøk. Bruk av ekspertise fra multilaterale og andre eksterne aktører kan være relevant som et supplement til norske eksperter.

I programmet vil kapasitetsutvikling være aktuelt for myndigheter både på nasjonalt, regionalt og lokalt nivå. Styrket kapasitet i regionale organisasjoner er nødvendig for å fremme en helhetlig og koordinert innsats. En rekke tema vil være relevante for å styrke forvaltningen av hav og kystsoner, tverrgående sektorsamarbeid og utvikling av regionale og nasjonale planer, retningslinjer og strategier. Tiltak for å sikre mer effektiv og samordnet kontroll og inspeksjoner for å styrke etterlevelse av gjeldende regelverk vil være et innsatsområde.

God kommunikasjon og informasjonsutveksling mellom myndigheter og myndighetsnivåer er sentralt. Både eksisterende og nye data må brukes og gjøres relevante for forvaltningen som grunnlag for beslutninger om tiltak. Samordning av ulike konsekvensutredninger (sosial-økonomiske og miljørettede) kan for eksempel bidra til at flere sektormyndigheter drar nytte av informasjon og at den dekker flere relevante elementer.

Å fremme åpenhet og god forvaltningspraksis er førende for alle prosjekter i Hav for utvikling. Det er viktig å være seg bevisst at faglig samarbeid, inkludert kapasitetsutvikling, som ofte er teknisk av karakter, kan påvirke maktforhold og ha politiske implikasjoner. Fra norsk side er det viktig å ikke ta for gitt at det foreligger demokratiske beslutningsprosesser, åpenhet og innsyn. Samarbeidsprosjektene må derfor aktivt ivareta slike hensyn, i tråd med utviklingspolitiske føringer.

De fattige er mest sårbare for effektene av klimaendringer og avhengige av et godt havmiljø og

biologisk mangfold. Kystsonen er utsatt for press, og mange av tiltakene for å forbedre situasjonen må iverksettes her. Kystbefolkningen bør derfor involveres i beslutningsprosesser og sikres reell medvirkning og eierskap. I noen samfunn finnes det tradisjonelle systemer for konsultasjoner bestående av lokale råd eller sammenslutninger, andre steder mangler slike. Manglende lese- og skriveferdigheter kan være en utfordring. Når maktfordelingen er skjev, bør konkrete tiltak for å motvirke dette iverksettes. Dette kan skje ved opplæring, som kan styrke kompetanse og opplyse om rettigheter. Anerkjennelse av kystbefolkningens erfaring og tradisjonelle kunnskap er viktig for å motvirke ujevne maktforhold. Sivilsamfunnsorganisasjoner kan ha en nøkkelrolle i arbeidet med å sikre reell medvirkning, ved å sette aktører i stand til å delta i beslutningsprosesser på et informert grunnlag.

Ved strengere reguleringer og enkelte former for bevaringstiltak er det en fare for at de fattige blir skadelidende. Det er derfor viktig at kystbefolkningen og småskalaprodusenter involveres når bevaringstiltak skal iverksettes. Gode prosesser for å identifisere vernebehov er en forutsetning for å iverksette relevante vernetiltak. Tilpasninger av områdevernet og involvering av lokalbefolkningen i forvaltningen av marine verneområder vil være viktige tiltak. Hensyn til småskalafiskere kan ivaretas ved å tillate bruk som ikke truer verneformålet, for eksempel ved at man i et verneområde for korallrev tillater fiskeredskaper som ikke skader revet. De sosiale konsekvensene for de som allerede lever av havet, bør alltid vurderes både ved miljøtiltak og ved etablering av ny økonomisk aktivitet.

Eksempler på relevante leveranser under delmål 2:

- Styrket kapasitet til å utvikle og implementere arealplaner for hav/kystsonen.
- Styrket kapasitet i regionale organisasjoner til å fremme felles innsats på tvers av landegrensene for en helhetlig og økosystembasert havforvaltning.
- Styrket kapasitet til å gjennomføre risikobasert kontroll og inspeksjon.
- System for samordnet kartlegging og innhenting av miljødata fra havet og kystsonen.
- Tradisjonell kunnskap og forskning gjøres tilgjengelig og benyttes i beslutningsprosesser.

- System for informasjonsutveksling mellom sektormyndigheter.
- Støtte til høyere utdanning, etter- og videreutdanning, og relevant yrkesopplæring.

Listen er ikke uttømmende, og vil måtte tilpasses til konteksten, etterspørselen og behovet i samarbeidslandene. Tilgjengelig kapasitet og ressurser på norsk side er en avgjørende forutsetning.

DELMÅL 3. ETABLERING AV RAMMEVERK OG BEDRET MYNDIGHETSUTØVELSE GIR BÆREKRAFTIG VERDISKAPING, MATSIKKERHET OG SYSSELSETTING I EN INKLUDERENDE HAVØKONOMI

Befolkningsvekst fører til behov for flere arbeidsplasser og økt næringsaktivitet. Mange utviklingsland har allerede en betydelig havøkonomi som bidrar med inntekt til staten, og eksport fra havnæringene er spesielt viktig for å få tilgang på inntekter i utenlandsk valuta. Diversifisering av økonomien kan redusere sårbarheten for svingninger i etterspørsel og pris. Nye og eksisterende arbeidsplasser skal bidra til å nå FN's bærekraftsmål 8 om anstendig arbeid og økonomisk vekst. Arbeidstakernes rettigheter må beskyttes, lønnen skal være god nok til å leve av, og arbeidsgivere må sikre et trygt og sikkert arbeidsmiljø. I arbeidet med å sikre anstendig arbeid inngår også tiltak for å sikre bedre arbeidsforhold i uformell sektor og for selvstendige næringsdrivende.

Et godt rammeverk for havnæringene og et forutsigbart system for tilgang til ressurser og areal er viktig. Myndighetene må tilrettelegge for vekst og sysselsetting ved å investere i utvikling av et godt lovverk og forvaltningskapasitet. Plikter og rettigheter må reguleres i juridiske rammeverk og avtaler. Dette omfatter for eksempel ulike miljøkrav, plikt til rapportering, og ikke minst skattlegging av næringsaktivitet. Forutsigbarhet og gode rammer er en forutsetning for å tiltrekke seg nasjonale og internasjonale investeringer i den blå økonomien, noe som er viktig for å skape arbeidsplasser.

Samtidig er det nødvendig å ivareta hensyn til de som allerede lever av havet, når nye næringer vokser fram og krever areal og ressurser. Ofte vil lokalsamfunnenes bruk av havets ressurser inngå som en del av uformell sektor, og vil dermed stå i fare for å bli usynliggjort og

fortrengt av utviklingen av mer formell og eksportrettet næringsvirksomhet. For disse gruppene vil bærekraftig forvaltning av havøkonomien innebære fortsatt tilgang på arealer og ressurser, men også at myndighetene regulerer for lavest mulig miljøavtrykk og skånsom utvikling av nye grønne næringer. Det må legges vekt på å sikre reell medvirkning og andre tiltak som kan kompensere for ujevne maktforhold. Noen ganger vil ny aktivitet fortrenge eksisterende, og da må det sikres alternative økonomiske muligheter, enten i industriene/ bevaringstiltakene det tilrettelegges for eller i annen virksomhet.

Også under dette delmålet er arbeidet med åpenhet og god forvaltningspraksis viktig. For eksempel kan forenkling av lisensprosesser virke korrupsjonsforebyggende ved at søkere må henvende seg til færre offentlige instanser. Digitalisering av slike prosesser kan også ha en korrupsjonsforbyggende effekt. Likebehandling, tydelige og konsekvente kriterier for lisenssøknader, samt offentliggjøring av tildelinger vil være relevante virkemidler. Det er også nødvendig å være oppmerksom på at ulike grupper kan ha ulik tilgang på digital teknologi, og at det må tas hensyn til dette i digitaliseringsprosesser.

Eksempler på relevante leveranser under delmål 3:

- Rammeverk og strategi for bærekraftige investeringer i havøkonomien.
- Tiltak for å sikre anstendig arbeid, inkluderende arbeidsliv og jobbmuligheter for menn og kvinner.
- Analyse av kvinners roller og rettigheter i havøkonomien, samt anbefalinger for styrking av deltakelse og rettigheter.
- Tiltak for å styrke rettigheter og inkluderende tilgang til havets fornybare og ikke-fornybare ressurser.
- Nasjonal strategi for å styrke høyere utdanning og yrkesopplæring med relevans for en bærekraftig havøkonomi.
- Nye arbeidsplasser gjennom næringsutvikling i havbaserte næringer.
- Myndigheter og næringsaktører holdes ansvarlige.

Listen er ikke uttømmende, og vil måtte tilpasses til konteksten, etterspørselen og behovet i samarbeidslandene. Tilgjengelig kapasitet og ressurser på norsk side er en avgjørende forutsetning.

ENDRINGSTEORI

En helhetlig og bærekraftig havforvaltning skal komme hele samfunnet til gode. Dette bygger på en rekke forutsetninger, blant annet at de inntektene som skapes, fordeles i samfunnet og ikke bidrar til å forsterke eksisterende ulikhet.

De tre delmålene i Hav for utvikling skal sammen bidra til det overordnede målet om en styrket, bærekraftig og inkluderende havøkonomi i samarbeidslandene og samarbeidsorganisasjonene.

En styrket, bærekraftig og inkluderende havøkonomi kan sies å være oppnådd når miljøtilstanden i havet er god, og når potensialet for verdiskaping og sysselsetting i havnæringene er fullt utnyttet og skjer på en lovregulert og bærekraftig måte, uten å urettmessig ekskludere noen fra å ta del i den, og på en slik måte at gevinstene kommer hele samfunnet til gode.

Det er grunnleggende at det er et juridisk rammeverk og systemer for helhetlig havforvaltning på plass, inkludert en tydelig rolle- og ansvarsfordeling mellom ulike myndigheter. Myndighetene har et særlig ansvar for å utvikle og sikre etterlevelse av lover og regler. Mandater og sektorregelverk må fungere i samspill med overordnede og helhetlige strategier på tvers av sektorer. Tilpassede planer, strategier og regelverk, egnede institusjoner og god forvaltningspraksis er avgjørende for å sikre de rammebetingelsene som trengs for å skape de nødvendige endringene.

Kompetente sektormyndigheter er nødvendige for å få gjennomført en god havforvaltning, siden tiltak tilpasses best på sektornivå og bør gjennomføres der. Noen lover og tiltak er tverrgående, slik som forurensningslover og enkelte former for marint vern. Sterke institusjoner og myndighetsutøvelse er nøkkelen, men disse må også ha et godt samspill med akademia, næringer og sivilsamfunn. Kunnskapsbasert forvaltning innebærer at beslutninger fattes ut fra et best mulig informasjonsgrunnlag. Sentralt her er kapasitetsutvikling, at aktørene settes i stand til å erverve nødvendig informasjon og ta den i bruk. Medvirkning er et mål i seg selv i demokratier, men bidrar også til bedre informerte beslutninger og legitimitet.

I mange utviklingsland gir havøkonomien store muligheter for økt sysselsetting, matproduksjon, annen næringsutvikling og økonomisk vekst. Det er behov for bedre offentlige rammebetingelser og investeringer for å sikre flere arbeidsplasser. En strategisk tilnærming til utvikling av formell og uformell kompetanse både i forvaltningen og i næringslivet gjennom høyere utdanning og yrkesopplæring er viktig.

Hav for utvikling skal bidra til langsiktige strukturerendringer for bedre havforvaltning i samarbeidsland. På sikt skal disse gi resultater for de fattigste, i tråd med ambisjonen om at «ingen skal utelates» («leave no one behind»).

Det er samarbeidslandene selv som eier sin framtid og oppnår resultatene. Hav for utvikling vil være en av mange innsatser som vil kunne bidra til å oppnå en helhetlig havforvaltning og bærekraftig havøkonomi. Det vil også være mange forhold som ikke kan avbøtes med god program- og prosjektstyring, slik som politisk uro, skiftende styre og manglende politisk vilje til endring. Hvis det ikke er politisk vilje til å arbeide for å forhindre kapitalflukt og korrupsjon, er det vanskelig å oppnå positive virkninger på samfunnsnivå.

For å oppnå målet om en styrket, inkluderende og bærekraftig havøkonomi, må flere forutsetninger være til stede:

- Det foreligger politisk vilje til å utarbeide og implementere lovverk og reguleringer for en bærekraftig havforvaltning.
- Nasjonale institusjoner benytter den kompetansen de har i kombinasjon med tilgjengelig forskning og kunnskap for å sikre velinformerte beslutninger.
- Institusjoner er villige til å dele informasjon med hverandre og offentligheten.
- Det avsettes tilstrekkelig ressurser i form av budsjetter og personell, slik at institusjonene kan håndheve regelverk.
- Havnæringene bidrar til arbeidsplasser og inntekter til kystsamfunnene.

For å bidra til fattigdomsreduksjon må man forebygge korrupsjon og arbeide for at inntektene fra havøkonomien fordeles og kommer hele samfunnet til gode,

inkludert marginaliserte grupper. Endringsprosesser tar tid, også når det gjelder institusjonsutvikling i statlig forvaltning. Det vil ofte være dilemmaer knyttet til valg av samarbeidsland og partnere, og ulike hensyn må veies mot hverandre. Det kan være sammenfall mellom behov for bistand og høy risiko for å ikke lykkes. Der behovet er størst, er ofte forholdene mest krevende. Hvis korrupsjon og maktmisbruk er utbredt, må konkrete tiltak for å motvirke dette og håndtere risiko tillegges ekstra stor vekt. Hvis mulighetene for måloppnåelse er begrenset på grunn av styresettutfordringer, vil dette tale for et mer avgrenset samarbeid. Det vil alltid være viktig å ha en solid analyse og kontekstforståelse, slik at innhold og innretning i samarbeidet tilpasses lokale forhold. Det er ikke lagt opp til at samtlige delmål adresseres i alle samarbeid. Andre norske kunnskapsprogrammer og andre giveres innsats vil påvirke hvilke komponenter som inkluderes i samarbeidet.

Ambisjonen er at Hav for utvikling kan virke som en katalysator for å styrke samarbeidslandets og andre giveres innsats. Programmet gir ikke støtte til infrastruktur, men kan legge grunnlag for nødvendige infrastrukturinvesteringer og klimatilpasningstiltak finansiert av andre aktører som mottar støtte fra Norge, slik som Verdensbanken, andre utviklingsbanker og internasjonale finansinstitusjoner, Det grønne klimafondet (Green Climate Fund, GCF) og andre miljøfond slik som Global Environment Facility (GEF). Statens investeringsfond for næringsvirksomhet i utviklingsland (Norfund) er også en aktør som tilrettelegger for investeringer og jobbskaping. Langsiktige finansieringsmekanismer som sikrer god forvaltningskapasitet, er viktige for å realisere en god havforvaltning. Fornuftig beskatning av havsektorene og et effektivt skattesystem er en forutsetning for at verdier som skapes, kan komme hele samfunnet til gode. Samarbeid med Skatt for utvikling vil være relevant i denne sammenheng.

3. Tverrgående hensyn

Alle norske bistandsprogram skal inkludere tverrgående hensyn i sine risikovurderinger. Dette er relatert til prinsippet «do no harm». Det må jobbes målrettet for å sikre at intervensjoner ikke utilsiktet forverrer situasjonen for befolkningen generelt og de fattige spesielt. Dette kan for eksempel skje ved at innsatsen utilsiktet bidrar til å forsterke udemokratiske maktforhold eller til korrupsjon. I Hav for utvikling vil de tverrgående hensyn til anti-korrupsjon, menneskerettigheter, likestilling og kvinners rettigheter og klima og miljø inngå i det faglige samarbeidet gjennom både mål, forvaltning og rapportering på resultater.

Havnæringene i Norge er et eksempel på et kjønnsdelt arbeidsmarked, og flere av næringene har lav andel kvinnelige ansatte. Eierskap og lederskap er ofte dominert av menn. Prosjekter i Hav for utvikling skal som hovedregel kunne rapporteres med likestillingsmarkør 1, det vil si at prosjektet ikke har likestilling som hovedmål, men som et viktig og uttalt delmål. Interesseorganisasjoner for kvinner vil være aktuelle samarbeidspartnere, også i støtten til sivilsamfunn. Det vil utarbeides mål og indikatorer for likestilling i hvert enkelt programsamarbeid og prosjekt.

Korrupsjon, økonomisk kriminalitet og brudd på menneskerettigheter kan være en utfordring både i havforvaltning og i havnæringene. Hensynet til ivaretagelse av menneskerettighetene og tiltak for å forhindre korrupsjon er viktig i myndighetssamarbeid. Tiltak for å motvirke korrupsjon ivaretas indirekte i arbeidet med å styrke forvaltningssystemene og tilrettelegge for åpenhet og medvirkning i beslutningsprosesser. Regler for innkjøp og anbud og offentliggjøring av hvem som får lisenser, er konkrete tiltak for å redusere muligheten for korrupsjon. Dårlig styresett og utstrakt korrupsjon vil begrense muligheten for måloppnåelse, og en utilsiktet konsekvens av

samarbeidet kan være at man sementerer uheldige maktforhold. Korrupsjon som muliggjør ulovlig kapitalflukt, er et alvorlig problem og økonomisk lønnsomme havnæring er særlig utsatt. I mange land er myndigheter involvert i havsektoren gjennom sterke økonomiske interesser, enten indirekte gjennom lisensprosesser og tilsyn eller direkte gjennom eierskap.

Klima- og miljøhensyn vil ha selvstendige leveranser i programmet knyttet til reduksjon av utslipp fra havnæringene, arbeid med å minimere negativ miljøpåvirkning, og klimatilpasningstiltak. Dette vil også inngå i risikovurderingene.

Det vil bli utarbeidet en praktisk veileder for hvordan de tverrgående hensynene kan ivaretas i de konkrete landprogrammene i Hav for utvikling.

I tillegg til de tverrgående hensynene er åpenhet og ansvarliggjøring viktig i alt myndighetssamarbeid. Rammene for en bærekraftig havforvaltning skapes av myndighetene i samarbeidslandene, som er nøkkelaktørene i samarbeidet i Hav for utvikling. Godt styresett, åpenhet og demokratiske prinsipper er derfor særlig viktig. Myndighetene i utviklingsland er ikke alltid i stand til å ivareta borgernes sikkerhet og velferd. Langsiktig faglig samarbeid skal bidra til å styrke myndighetenes kapasitet, og sette dem i stand til å sikre skatteinntekter og levere velferdstjenester til innbyggerne. Faglig samarbeid er et bidrag til at land på sikt kan bli uavhengige av bistand. Prosjektene i Hav for utvikling skal sikre åpenhet og ansvarliggjøring av myndigheter gjennom partnerskap og aktiv deltakelse fra academia, sivilsamfunn og næringsaktører. Kompetanse innen justissektoren til å etterforske og straffeforfølge både økonomisk kriminalitet og miljøkriminalitet i havsektoren er grunnleggende. Rollene til parlamentet og riksrevisoren er også relevante.

Flere land har anti-korrupsjonsenheter som kan være relevante samarbeidspartnere.

Frie medier og adgang til innsyn i offentlig virksomhet er ofte begrenset eller ikke-eksisterende i samarbeidsland. Det norske samarbeidet skal fremme god forvaltningspraksis og åpenhet. Alle landprogrammer i Hav for utvikling skal sikre involvering av sivilsamfunn. Det kan for eksempel legges til rette for at representanter fra sivilsamfunn, academia og næringsaktører inviteres til å delta i opplæringstilbud, i delegasjonsbesøk og lignende. Ansvarlige næringslivsaktører kan styrke åpenhet og stille krav til myndigheter om reguleringer og forutsigbarhet. Privat sektor er også en relevant og kunnskapsrik aktør i konsultasjonsprosesser. Møter med sivilsamfunnsorganisasjoner bør også holdes i tilknytning til årlige møter i samarbeidslandene. Om mulig kan man støtte mer permanente arenaer for samarbeid mellom de ulike aktørene, for eksempel i form av nasjonale koalisjoner. Partene kan også trekkes inn i arbeidet til regionale normgivende organisasjoner der myndighetene deltar.

Det er viktig at alle tverrgående hensyn beskrives i grunnlinjen for landprogrammene. Et relevant element i grunnlinjen (kartlegging på landnivå) er en beskrivelse av situasjonen for sivilsamfunnsorganisasjoner, mediene og den politiske opposisjonen i samarbeidslandet. Dette inkluderer oversikt over brudd på menneskerettighetene, maktmisbruk og korrupsjon. Det er også viktig å beskrive politisk-økonomiske maktforhold og hvilken interesse ledere på ulike nivå har for å støtte programmer under Hav for utvikling.

Politisk ansvarliggjøring (accountability) er et grunnleggende hensyn i myndighetssamarbeid. Politisk ansvarliggjøring av den utøvende delen av myndighetsapparatet forstås som begrensninger på bruk av makt og kontrollmekanismer for å forhindre maktmisbruk. Myndighetene forvalter ressurser på felleskapets vegne, og bør også sikre rettferdig fordeling av inntekter som genereres. Kapitalflukt og korrupsjon er ofte til hinder for arbeidet med fattigdomsreduksjon. Det sivile samfunnet og medienes rolle er viktig og kan bidra til granskning av offentlige myndighetspersoner og institusjoner.

Støtte til det sivile samfunn er et mål fordi et sterkt sivilsamfunn er nødvendig for å sikre dynamiske og mangfoldige demokratier. Sivilsamfunnsorganisasjoner kan også være en relevant tjenesteleverandør i mange samfunn der staten ikke har kapasitet eller er i stand til å sikre befolkningen disse tjenestene.

I mange land vil det være kompetanse- og ressurskjevhet mellom ulike myndigheter, næringsliv og sivilsamfunn. Det sivile samfunn har en rolle som kontrollfunksjon, og denne rollen kan styrkes ved at organisasjonene inviteres inn i politiske prosesser som bidragsytere. Sær- og interesseorganisasjoner, slik som fagforeninger og miljøorganisasjoner, har ofte særskilt kompetanse, og bør involveres i gjennomføringen av tiltak. Åpenhet og innsyn i prosesser er en forutsetning for en styrket demokratisk kontroll av havforvaltningen.

4. Samordning og tilgrensende satsinger i Norad

HAV FOR UTVIKLING SOM SAMORDNINGSARENA

Det legges opp til å etablere en havgruppe innenfor Norad, koordinert av Hav for utvikling-sekretariatet og med representanter fra relevante programmer og satsinger, samt Avdeling for sivilt samfunn og privat sektor og Seksjon for forskning, innovasjon og høyere utdanning. Utenriksdepartementet deltar på møtene. Havteamet vil være kontaktpunkt i Utenriksdepartementet (UD) og trekke inn regionavdelingene ved behov. Det legges opp til jevnlige møter for informasjonsutveksling og samordning. Det er også aktuelt å vurdere å arrangere kontekstseminar på landnivå på tvers av avdelinger og programmer.

For å bidra til å styrke samordning mellom de norske programmene og initiativene arrangeres et årlig havmøte. Møtet organiseres av Hav for utvikling-sekretariatet i samarbeid med Norads havgruppe og UD. Andre relaterte programmer og annen norsk bistandsinnsats trekkes inn ved behov (for eksempel Norec og Norfund). Det legges opp til et åpent møte med representanter fra samarbeidende offentlige institusjoner, academia, sivilsamfunnsorganisasjoner, bransjeorganisasjoner og arbeidstakersiden. En sammenstilling av norsk havinnsats innen utviklingssamarbeidet foregående år, med resultater, eventuelt også prioriteringer og satsninger i året som kommer, vil bli sendt ut i god tid før møtet. Dette vil være et forum for informasjon- og erfaringsutveksling, og det skal gis mulighet til innspill for eksterne aktører. Man skal også se på sammenhenger og synergier på tvers av satsinger.

FORHOLDET TIL ANDRE KUNNSKAPSPROGRAMMER OG HAVINITIATIV

I bilaterale programmer der det allerede er etablert samarbeid gjennom Fisk for utvikling og/eller Olje for utvikling, legges det opp til at Hav for utvikling bygger på og styrker samarbeidet i dialog med de andre

programmene. Typer av tematiske innsatser med relevans for flere kunnskapsprogrammer inkluderer miljøkonsekvensanalyser, miljøkartlegging, marin arealplanlegging, utslippsreduksjon, klimatilpasning og kontrolltiltak. Sektormyndighetene er viktige for å realisere en helhetlig havforvaltning, noe som forutsetter at disse myndighetene har kapasitet og mandat til å iverksette relevante tiltak. Det vil inngås tett samarbeid mellom landansvarlige for de ulike programmene, og iverksettes tiltak for å sikre at erfaring og resultater fra eksisterende programmer tas med inn i arbeidet med Hav for utvikling. Ved å dele programdokumenter og utkast til årlige arbeidsplaner på tvers av kunnskapsprogrammer kan det legges til rette for samordning av aktiviteter. For eksempel kan faglige prosesser omfatte flere programmer, delegasjonsbesøk kan gjennomføres i fellesskap og opplæring kan inkludere målgrupper fra flere programmer. Det har vært tokt med forskningsfartøyet «Dr. Fridtjof Nansen» i mange land, og hvis toktdata er tilgjengelige vil disse benyttes der det er relevant. Hvis Nansen-programmet gjennomfører tokt og har aktiviteter i samarbeidslandet, vil det legges opp til samarbeid og koordinering.

Bistandsprogrammet mot marin forsøpling har en rekke relevante prosjekter, og det er viktig med gjensidig informasjonsutveksling. Programmet har imidlertid en annen struktur, og omfatter ikke bilateralt samarbeid med forvaltningsinstitusjoner i Norge. I og med at hovedfokuset i programmet er å redusere avfall og forurensning fra land, vil det i liten grad være fare for å duplisere innsats. Noe prosjektstøtte går også til tiltak for å redusere plastavfall fra sjøbaserte kilder.

En god havforvaltning skal sikre bærekraftige matsystemer og bidra til matsikkerhet. Et økt sjømatkonsum forutsetter et havmiljø hvor tilstrekkelige mengder av trygg og sunn sjømat kan høstes. Konkrete

NANSEN-PROGRAMMET

Nansen-programmet har siden 1975 bistått utviklingsland med å utvikle en kunnskapsbasert og ansvarlig fiskeriforvaltning. Forskningsfartøyet «Dr. Fridtjof Nansen» inngår som en sentral del av programmet, og brukes til å kartlegge forekomst og omfang av fiskeressurser, plankton og forurensning, og til registrering av miljøforholdene i havet. Programmet støtter fiskerimyndighetene i å utnytte de dataene de selv samler inn. Dataene kan brukes for å planlegge hvor mye som kan fiskes av de ulike artene. Målet med en ansvarlig forvaltning er å kunne fiske optimalt, uten at bestandene eller miljøet ellers blir skadelidende. Dette skal bidra til økt mattilgang over tid. Programmet gjennomføres av FNs organisasjon for ernæring og landbruk (FAO), mens Havforskningsinstituttet (HI) er ansvarlig for driften av forskningsfartøyet og gjennomfører den vitenskapelige delen av programmet. Norad eier forskningsfartøyet, og Norge står for mesteparten av programmets finansiering. Programmet forvaltes av Norads sekretariat for Fisk for utvikling.

En ny femårig fase av Nansen-programmet startet i 2017 med et nytt forskningsfartøy, det tredje i rekken. Det nye «Dr. Fridtjof Nansen» er større enn sine forgjengere, har økte laboratoriefasiliteter og plass til flere forskere om bord. Klima og forurensning har fått en større plass i programmet, og arbeidet med å kartlegge forekomsten av marint søppel og mikroplast i marine økosystemer er styrket. Fra 2017 er «science plan» for «Nansen» utvidet med trygg og sunn sjømat, og de innsamlede prøvene analysert for miljøgifter og næringsstoffer. Kontaktnettet i landene er utvidet med kompetanse innen matsikkerhet og ernæring. Det er også ressurser til forberedelse til tokt og bearbeiding av data i etterkant, slik at de i større grad kan komme til nytte i forvaltningsøyemed. Videre er oppfølgingen av forvaltningen både på nasjonalt og regionalt nivå styrket. Programmet omfatter i dag primært rundt 30 land i Afrika, i tillegg til noen land i Asia.

tiltak for bedre ernæring gjennom økt sjømatkonsum inngår i oppfølging av handlingsplanen *Mat, mennesker og miljø*, og inngår ikke som egne innsatsområder i Hav for utvikling.

Det er et mål at norsk innsats skal koordineres godt på landnivå, slik at det faglige samarbeidet fører til bedre resultater og blir mest mulig bærekraftig. Det er også viktig å gjøre havsamarbeidet sømløst for samarbeidslandene. Innsatsen skal samlet sett bidra til at landene i fremtiden ikke vil ha behov for bistand.

FORSKNING OG DATATEKNOLOGI

Forskning er grunnleggende for en kunnskapsbasert forvaltning, og inngår som et delmål i bærekraftsmål 14 om rent og rikt hav. FNs havforskningsstiar for bærekraftig utvikling 2021–2030 skal bidra til å styrke kunnskapsgrunnlaget for havforvaltning globalt. Bistandsfinansiert støtte til forskning skjer hovedsakelig gjennom Norads program for kapasitetsutvikling innen høyere utdanning og forskning (NORHED) og forskningsprosjekter under programmet «Norge som global partner» (NORGLOBAL), som administreres av Norges forskningsråd. Norad investerer i høyere utdanning og forskning fordi det bidrar til å utvikle et lands intellektuelle ressurser, sikrer mer kompetent arbeidskraft, og bidrar til en kunnskapsbasert politikk. Støtte til havforskning gjennom Hav for utvikling vil primært forvaltes av Norads Seksjon for forskning, innovasjon og høyere utdanning. Forskning, kartlegging og miljødata som er direkte relevante for forvaltningen, vil inngå i bilaterale samarbeid. Arbeid med marine grunnkart vil kunne inngå i landsamarbeid. Det bør legges til rette for arenaer for forskningsformidling og annen kontakt mellom myndigheter og forskningsmiljøer. Her vil både naturvitenskaplig og samfunnsvitenskapelig forskning kunne inngå, i partnerskap med institusjoner i samarbeidsland. Systemer for deling av data er viktig. For eksempel har FN tatt initiativ til å etablere Spatial Data Infrastructure som Norge kan knytte seg opp mot og bidra til gjennomføring av. Relevant i denne sammenheng er erfaringene fra digital datadeling i Norge og FAIR-prinsippene, som tilsier at data skal være «Findable, Accessible, Interoperable and Reusable».

UTDANNING

Både forvaltningsmyndigheter og havnæringer er avhengige av rett kompetanse og tilstrekkelig arbeidskraft. Som en del av kapasitetsutvikling og faglig samarbeid vil Hav for utvikling legge til rette

for en utdanningskomponent med mulighet for etter- og videreutdanning. Havnæringene trekker på kompetanse fra en rekke fagområder og fra ulike deler av utdanningssystemet. Både yrkesopplæring og høyere utdanning er viktig for å sikre relevant kompetanse og kvalifiserte arbeidstakere i havnæringene. Det er viktig å bidra til å styrke yrkesfaglig opplæring. I tillegg er havøkonomien avhengig av tilgang på ingeniører, teknologer, naturvitere, samfunnsvitere, jurister og økonomer. Digital kompetanse er viktig på stadig flere felt. Tradisjonelle fag som navigasjon og geologi er også sentrale kunnskapsområder for framtidig ressursutnyttelse i havet. Støtte til etter- og videreutdanning kan inngå i de bilaterale programmene. Annen støtte til høyere utdanning og marin/maritim yrkesopplæring forvaltes av ambassadene eller Norad.

SIVILT SAMFUNN

Et mangfoldig og dynamisk sivilt samfunn bidrar til å korrigere myndighetsutøvelse på sentrale områder. Et sterkt og aktivt sivilt samfunn kan i tillegg fungere som et korrektiv til næringslivet både i fattige og rike land, men også være en samarbeidspartner og pådriver for ansvarlige havnæringer. Sivilsamfunnet er derfor grunnleggende i et velfungerende demokratisk samfunn. Avdeling for sivilt samfunn og privat sektor i Norad er ansvarlig for bistandsfaglig kvalitetssikring av støtten til sivilt samfunn i Hav for utvikling-programmet, og skal bistå ambassaden og sekretariatet med faglige råd om sivilt samfunn i forberedelsen og oppfølgingen av et landprogram. I tillegg skal de gjennomføre utlysninger av tilskuddsmidler til sivilt samfunn og sikre en forsvarlig forvaltning av tilskuddsavtaler med sivilsamfunnsorganisasjoner.

For sivilsamfunnsinnsatsen under Hav for utvikling-programmet vil et styrket sivilt samfunn være både et mål i seg selv og et middel til å oppnå resultater. Utlysninger som kan være relevante for Hav for utvikling, vil være knyttet til ansvarliggjøring av myndighetene, åpenhet, naturressursforvaltning, klima, miljø og jobbskaping (gjennom blant annet tiltak i småskalasektoren, verdikjeden og yrkesopplæring). Der det er mulig vil Avdeling for sivilt samfunn samordne utlysninger med tilsvarende innsatser under andre relaterte kunnskapsprogrammer. Norske, internasjonale og lokale organisasjoner vil være aktuelle samarbeidspartnere.

NÆRINGSUTVIKLING

Næringslivet spiller en svært viktig rolle for jobb- og

verdiskaping. Norads seksjon for privat sektor gir faglige råd om næringsutvikling og jobbskaping i utviklingsland, og forvalter tilskudd til bedriftsetableringer i oppstartfasen. Seksjonen administrerer også støtte til strategiske partnerskap og tiltak for å bedre rammevilkårene for næringsutvikling i utviklingsland. Maritim sektor, fisk og marine ressurser er blant de prioriterte næringene når det gis tilsagn om støtte til næringsutvikling. Flere norske aktører tilbyr innovative og bærekraftige løsninger for utvikling av havsektorene. Framtidig innretning av støtteordningene vil vurderes når Hav for utvikling oppskaleres. Støtte til bedrifter og frivillige organisasjoner er ikke begrenset til norske aktører.

HAV FOR UTVIKLING OG NORSKE NÆRINGSINTERESSER

Hav for utvikling skal bistå samarbeidsland basert på forespørsler og behov, og har ikke som målsetning å fremme norske næringsinteresser. Ambassader som er involvert i programmet, skal skille tydelig mellom den rollen ambassaden har i Hav for utvikling og arbeidet for å fremme norske næringsinteresser. Informasjon fra samarbeidslandet som behandles konfidensielt av landets myndigheter, skal også behandles konfidensielt av norske institusjoner og konsulenter som deltar i gjennomføringen av aktiviteter i Hav for utvikling. Åpenhet og tydelig kommunikasjon skal prioriteres. Oppsummeringer fra de årlige møtene i samarbeidet med Hav for utvikling-landene publiseres på de aktuelle ambassadenes hjemmesider. Disse retningslinjene skal kommuniseres til samarbeidslandets myndigheter. Dersom særskilte grunner skulle tilsi at det er behov for å fravike dette prinsippet, skal det i hvert enkelt tilfelle vurderes av programmets sekretariat i samråd med departementene.

5. Organisering og roller

UTENRIKSDEPARTEMENTET

Utenriksdepartementet (UD) er konstitusjonelt ansvarlig for utviklingspolitikken og ansvarlig departement for opprettelse og gjennomføring av Hav for utvikling. UD har det formelle ansvaret for programmet, og er leder av styringsgruppen. Avdeling for bærekraftig utvikling har ansvar for å koordinere Hav for utvikling-programmet internt i UD og overfor berørte ambassader. Departementet har videre det overordnede ansvaret for samarbeidet med enkeltland, inkludert vurdering av hvordan samarbeidet passer inn i de øvrige bilaterale relasjonene Norge har. De aktuelle seksjonene i Regionalavdelingen trekkes inn i programmet både i vurderingen av nye henvendelser om samarbeid og i oppfølgingen av eksisterende programmer, herunder ved deltakelse i landgruppene og under utarbeidelsen av innspill til styringsgruppen. Andre seksjoner i UD trekkes inn ved behov.

UTENRIKSSTASJONENE

Ambassaden har en sentral rolle i den generelle kontakten med samarbeidslandet. Ambassadene har dessuten normalt forvaltningsansvaret for avtaler som er inngått med samarbeidslandene. Ambassadens rolle og ansvar i landprogram er derfor hovedsakelig:

Politisk:

- Ha oversikt over den politiske situasjonen i landet og hvordan denne påvirker landprogrammet. I samarbeid med UD, være ansvarlig for at programmet sees i sammenheng med Norges politiske relasjoner med landet.
- Dra nytte av sin lokalkunnskap og etablerte nettverk. Bidra til å sikre forankring og eierskap på politisk nivå hos myndighetene i samarbeidslandet.
- Profilere den norske innsatsen på ambassadenes egne hjemmesider o.l.

Forvaltningsmessig:

- Bistå i planleggingen og gjennomføringen av delegasjonsbesøk.
- Samarbeide tett med sekretariatet til Hav for utvikling i planleggingsperioden, og legge til rette for direkte dialog og samarbeid mellom institusjoner i Norge og samarbeidslandet.
- Utarbeide beslutningsdokument på bakgrunn av programdokumentet og sikre en forsvarlig oppfølging av tilkuddsavtalen. Ambassaden kan be om faglig rådgivning og forvaltningsstøtte fra programmets sekretariat ved behov, for eksempel i forbindelse med forberedelsene til det årlige møtet og ved programgjennomganger.
- Bidra til giverkoordinering på landnivå innenfor havrelaterte sektorer, både med myndighetene og overfor sivilsamfunnsorganisasjoner.

STYRINGSGRUPPEN

Det opprettes en interdepartemental styringsgruppe for å sikre forankring hos fagdepartementene, slik at tilstrekkelig med ressurser og ekspertise gjøres tilgjengelig for faglig samarbeid. Gruppen skal også sikre at prinsippene for programmet er i tråd med det internasjonale normative arbeidet innen ulike fagområder og i samsvar med utenriks- og utviklingspolitiske målsetninger.

Styringsgruppen består av Klima- og miljødepartementet (KLD), Kommunal- og moderniseringsdepartementet (KMD), Nærings- og fiskeridepartementet (NFD), Olje- og energidepartementet (OED), Samferdselsdepartementet (SD) og Utenriksdepartementet (UD, leder). Andre departementer trekkes inn ved behov eller etter eget ønske.

Styringsgruppens beslutningsmyndighet er avgrenset til det faglige samarbeidet og norske departementers og etaters bidrag i utviklingssamarbeidet. Styringsgruppen

har en rådgivende funksjon ved støtte til andre satsinger der beslutningsmyndigheten ligger hos UD/Norad. For eksempel vil fagdepartementene bli konsultert ved vurdering av støtte til regionale initiativ og FNs særorganisasjoner, etc. Det internasjonale normative arbeidet fagdepartementene deltar i, for eksempel regelverksutvikling i regi av FN, er relevant i denne sammenheng.

Styringsgruppen skal:

- Bidra i prioriteringen av land og institusjoner som kan motta langsiktig støtte fra Hav for utvikling-programmet.
- Avklare funksjoner og roller for de ulike norske aktørene som deltar i gjennomføringen av Hav for utvikling-programmet.
- Delta i den faglige og strategiske kvalitetssikringen av det faglige samarbeidet i Hav for utvikling.
- Godkjenne årsrapporter og årlig overordnet arbeidsplan for det faglige samarbeidet.
- Sikre at det settes av tilstrekkelige ressurser i underliggende etater.

Beslutninger og hovedprioriteringer fattes ved konsensus. Dersom det ikke er mulig å komme til enighet om sentrale spørsmål, fattes en endelig beslutning av utenrikspolitisk ledelse. Unntaksvis vil beslutninger måtte avklares ved regjeringsbehandling. Styringsgruppen møtes en gang i halvåret, men kan også konsulteres skriftlig utenom styringsgruppemøtene ved behov.

For å sikre involvering og nær kontakt med programmets sekretariat skal hvert departement utnevne en koordinator/kontaktperson for Hav for utvikling. Koordinatoren skal bidra til løpende informasjonsutveksling, samt å avklare om det er spørsmål som må tas opp til formell behandling i styringsgruppen.

DIREKTORATSGRUPPE

Direktoratene har en nøkkelrolle i planleggingen og gjennomføringen av landprogrammene i Hav for utvikling. De har faglig sektorkompetanse og kunnskap om hvordan havforvaltningen koordineres og gjennomføres i Norge. Spesielt relevante for Hav for utvikling-programmet er Fiskeridirektoratet, Kartverket, Kystverket, Miljødirektoratet, Oljedirektoratet og Sjøfartsdirektoratet. Direktorsgruppen ledes av Norad.

Det vil i tillegg kunne trekkes på kompetanse fra Havforskningsinstituttet, Meteorologisk institutt, Norges geologiske undersøkelser, Norsk Polarinstitutt og Senter for oljevern og marint miljø. Involveringen vil variere i tid og omfang, men alle vil kunne inviteres til å kvalitetssikre relevante prosjekter og bidra faglig ved delegasjonsbesøk til Norge.

Direktorsgruppen skal

- sikre en hensiktsmessig arbeidsdeling mellom involverte etater; og
- bidra i å forberede saker som legges fram for styringsgruppen.

Hav for utvikling skiller seg fra andre kunnskapsprogrammer ved at det involverer flere sektorer, og det vil variere hvor tungt de ulike direktoratene vil bidra til hvert landsamarbeid. Det legges opp til at én norsk etat som hovedregel vil være ansvarlig for avtale og samarbeid på landnivå, og at et begrenset antall direktorater deltar i hvert landprogram. Bredden i direktorater/etater vil først og fremst trekkes på ved delegasjonsbesøk i Norge. Det tas sikte på å utvikle kursopplegg der relevante etater/direktorater bidrar med faglig innhold.

FAGDIREKTORATER

Departementene eller direktoratene inngår avtaler med partnerorganisasjoner. Når institusjonssamarbeidet er etablert, er det fagdirektoratenes ansvar å sikre tilstrekkelig kompetanse og ressurser til å oppfylle sin del av avtalen, eventuelt sørge for at konsulentbistand anskaffes og følges opp. Hvert direktorat bør utnevne en kontaktperson (prosjektkoordinator) for Hav for utvikling. Kontaktpersonen vil blant annet ha de følgende oppgavene:

- Følge opp avtaler, herunder bistå partnere med planlegging og rapportering i tråd med avtaleforpliktelsene.
- Sikre faglig kvalitet på leveranser fra norsk side.
- Holde landgruppen informert om utviklingen i programmet og ha jevnlig kontakt med overordnet departement, relevant ambassade og sekretariatet.
- Legge til rette for delegasjonsbesøk til Norge og til samarbeidsland.
- Følge opp eventuelle egne stedlige representanter. Den stedlige representantens ansvar og oppgaver skal

klart defineres i en avtale som utarbeides i samråd med Norad og ambassaden, og skal kommuniseres til de involverte partene.

Institusjonssamarbeid mellom norske forvaltningsinstitusjoner og partnerinstitusjoner i Sør er kjernen i det faglige samarbeidet. I enkelte samarbeid vil det være aktuelt å benytte ekspertise fra FN, andre norske kunnskapsmiljøer, sivilsamfunn og konsulenter. Kvalitetssikring av bidrag fra eksterne aktører gjøres av sekretariatet i samarbeid med relevante fagdirektorater og/eller fagdepartementer. Bruk av eksterne konsulenter følger normale anskaffelsesregler og utlyses som hovedregel gjennom anbud.

NORAD

Direktoratet for utviklingssamarbeid (Norad) er en fagetat administrativt underlagt UD, og er en integrert del av det forvaltningsmessige apparatet for utviklingssamarbeidet. Sekretariatet for Hav for utvikling er lagt til Kunnskapsbanken, som arbeider med å styrke og profesjonalisere arbeid med kapasitetsutvikling. Det tilbys kurs og opplæring som er relevant for norske eksperter som skal delta i langsiktig faglig samarbeid. Her inngår bistandsfaglige kurs, kurs i formidling, institusjonssamarbeid og kontekstforståelse. Forståelse av hva som bidrar til læring på individ- og organisasjonsnivå, og pedagogiske verktøy for å oppnå dette, er sentralt for å lykkes med kapasitetsutvikling.

Sekretariatet til Hav for utvikling har ansvaret for bistandsfaglig kvalitetssikring og overordnet koordinering av programmet. Dette innebærer at sekretariatet skal:

- Ivareta sekretariatsfunksjonen for styringsgruppen og være ansvarlig for å legge fram saker til orientering og til beslutning i styringsgruppen.
- Ha hovedansvaret for oppstarten og planleggingen av nye samarbeid, og ta ansvar for overordnet koordinering av den norske innsatsen i gjennomføringen av et landprogram eller samarbeid med en organisasjon.
- Være ansvarlig for bistandsfaglig kvalitetssikring i Hav for utvikling-programmet, og bistå ambassadene med faglige råd i forberedelsen og oppfølgingen av et landprogram. Koordinere med andre norske havinitiativ eller programmer i samme land.

- Være et bistandsfaglig kompetansesenter for havrelatert utviklingssamarbeid, og behandle henvendelser knyttet til Hav for utvikling-programmet fra offentligheten, internasjonale aktører, sivilt samfunn osv.
- Koordinere Norads havgruppe, og forberede og arrangere et årlig åpent møte om havspørsmål.
- Forvalte tilskuddsmidler.

Forvaltningen av tilskuddsmidler omfatter enkelte landprogrammer, tilskudsavtaler med internasjonale organisasjoner og norske institusjoner engasjert i Hav for utvikling.

I oppstartfasen av nye samarbeid og ved behov kan representanter fra Kunnskapsbanken, sekretariatet eller norske fagetater oppholde seg lengre perioder i samarbeidslandet for å støtte ambassadens forvaltning, eller for å følge opp avtaler forvaltet av Norad.

LANDGRUPPENE

Det skal opprettes landgrupper for alle landprogrammer i Hav for utvikling. Disse landgruppene skal sikre koordinerte og helhetlige programmer på landnivå. I forberedelsesfasen av et nytt program skal gruppen drøfte overordnet strategi, innholdet i programdokumentet og form for faglig samarbeid (hvilke institusjoner, etc.) i det gjeldende landet. I gjennomføringsfasen skal landgruppen bidra til god koordinering og helhetlig implementering av landprogrammet, og til samordning av den norske innsatsen. Faste medlemmer i landgruppen er representanter for UD, andre deltakende departementer, deltakende direktorater, ambassaden og landkoordinatoren i sekretariatet. Landkoordinatoren kaller inn til møtene, og har ansvar for å lede møtene og skrive referat. God kontekstforståelse er en forutsetning for måloppnåelse, og landgruppen kan ta initiativ til kontekstseminarer, der eksperter på samarbeidslandets politikk og kultur inviteres inn.

6. Samarbeidsformer og kanaler for støtte

Hav for utvikling vil støtte ulike former for samarbeid, slik det er redegjort for i kapittel 3. Valget av kanal gjøres ut fra hvilke aktører som ansees best skikket til å realisere målene. Dette forutsetter gode aktøranalyser og en grundig vurdering i samråd med Norads havgruppe. Dette er også viktig for å sikre synergier og unngå duplisering av innsats. En oversikt over andre innsatser og andre lands bistand innen hav på land- og regionnivå er derfor nødvendig. Det er et mål at havsamarbeidet med Norge skal oppleves oversiktlig og koordinert av samarbeidslandene og samarbeidsorganisasjonene, og at ulike prosjekter også sees i sammenheng med initiativer Norge støtter i FN-regi.

INSTITUSJONSSAMARBEID

Kjernen i Hav for utvikling er bilaterale landprogrammer basert på langsiktig samarbeid mellom norske institusjoner og partnerinstitusjoner i samarbeidslandene.

Det legges opp til langsiktig samarbeid, med mål om at myndighetene i samarbeidsland selv skal videreføre arbeidet på en slik måte at det gir varige resultater og bidrar til en styrket havforvaltning etter at prosjektsamarbeidet er avsluttet. Samarbeidet baseres på internasjonale retningslinjer og standarder, og tilpasses lokal kontekst. Utover landprogrammer og regionalt samarbeid er Hav for utvikling også en tematisk satsing som inkluderer samarbeid med og mulighet for å kanalisere støtte til multilaterale aktører, som for eksempel FN. Støtten til forskningssamarbeid, sivilsamfunn og næringsaktører er redegjort for i kapittel 3.

LETTPROGRAMMER

Ved etterspørsel vil det vurderes å tilby «lettprogrammer» til land som ikke er bilaterale partnere i Hav for utvikling. Lettprogrammer bør først og fremst tilbys til land som allerede har etablert samarbeid med Norge innenfor havspørsmål (for eksempel gjennom bistandsprogrammet

KRITERIER FOR LANDVALG

Programmets kriterier for valg av samarbeidsland

1. Landet må være klassifisert som et land som kan motta offisiell bistand fra bistandsbudsjettet (OECD DAC-land).
2. Landet har et betydelig antall fattige som er sårbare for endringer i havmiljøet, og/eller kan dra fordel av utvikling av godt forvaltede havbaserte næringer.
3. Havnæringene skal ha stor betydning eller stort potensial for økt sysselsetting og verdiskaping.
4. Samarbeidet skal være etterspørselsdrevet og i tråd med samarbeidslandenes egne prioriteringer. Det må foreligge en uttalt politisk vilje til samarbeid, og et identifisert og dokumentert behov for kapasitets- og kompetanseutvikling i havforvaltningen.
5. Norsk erfaring og ekspertise må være relevant, men kan suppleres med ekspertise fra FN eller andre kompetansemiljøer.
6. Det bør finnes en norsk ambassade med kapasitet for oppfølging i samarbeidslandet, og tidligere eller pågående institusjonssamarbeid med Norge er ønskelig.

mot marin forsøpling, Fisk for utvikling eller Olje for utvikling). Det vil kunne utvikles og tilbys opplæringsmoduler om viktige elementer i helhetlig hav- og kystforvaltning. Slike opplæringsmoduler vil også inngå som en del av samarbeidet med bilaterale partnere i Hav for utvikling.

Modulene vil utvikles i samarbeid med norske etater og forskningsinstitusjoner, eller i samarbeid med relevante FN organisasjoner. Når flere norske etater er involvert i et kurs, vil lettprogrammene fortrinnsvis gjennomføres i Norge. Dette gir også anledning til ekskursions og besøk til relevante forvaltnings-, nærings-, forsknings- og innovasjonsmiljøer. De tværgående hensynene i norsk bistand skal inngå i lettprogrammene, og sivilsamfunnsorganisasjoner vil inviteres til å gi faglige bidrag og formidle sine erfaringer. Lettprogrammer må tilpasses behov og den spesifikke målgruppen.

REGIONALE INITIATIV

Internasjonalt samarbeid er en forutsetning for å nå bærekraftsmål 14. Norge har vært en pådriver for FNs normative arbeid på havfeltet og lagt vekt på betydningen av regionalt samarbeid og regionale løsninger. Hav for utvikling vil i tråd med dette kunne støtte prosjekter som bidrar til å gjennomføre internasjonale avtaler/forpliktelser på regionalt og nasjonalt nivå. Støtten vil fortrinnsvis gå til prosjekter der flere sektorer er involvert, og der kapasitetsbygging og implementering av internasjonal rett og retningslinjer bidrar til en mer helhetlig forvaltning. Det vil oppfordres til regionalt samarbeid om oppfølging av havrettskonvensjonen (UNCLOS), og til samarbeid mellom regionale fiskeriforvaltningsorganisasjoner (Regional Fisheries Management Organisations, RFMO) og regionale miljøkonvensjoner (Regional Seas Conventions, RSC). Kontinentale organisasjoner og sub-regionale økonomiske samarbeidsorganisasjoner vil også være aktuelle samarbeidsorganisasjoner. I regionalt samarbeid vil norsk ekspertise også være relevant og trekkes inn i samråd med styringsgruppen.

MULTILATERAL STØTTE

FN er i stor grad organisert etter sektorer. Støtten vil fortrinnsvis gå til prosjekter der flere av FNs særorganisasjoner for sektorer er involvert, og der kapasitetsutvikling og implementering av internasjonal rett og retningslinjer bidrar til en mer helhetlig forvaltning. Særorganisasjoner for sektorer som ikke er dekket i andre kunnskapsprogrammer, kan også motta støtte for enkeltprosjekter som bidrar til et sunt havmiljø, ivaretagelse av biodiversitet, utslippsreduksjon, klimatilpassingstiltak og bekjempelse av miljøkriminalitet. Prosjekter knyttet til utdanning, arbeidsliv og forskning kan også motta støtte. Støtten

kan også kanaliseres gjennom FNs regionale økonomiske kommisjoner eller utviklingsbanker.

Eksempler på relevante FN organisasjoner som har et mandat innen havforvaltning er FNs ernærings- og landbruksorganisasjon (United Nations Food and Agriculture Organization, FAO), Den internasjonale sjøfartsorganisasjonen (International Maritime Organization, IMO), FNs miljøprogram (United Nations Environment Programme, UNEP), FNs utviklingsprogram (United Nations Development Programme, UNDP), Den internasjonale havbunnsmyndigheten (International Seabed Authority ISA), FNs organisasjon for utdanning, vitenskap, kultur og kommunikasjon (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, UNESCO, herunder International Oceanographic Commission, IOC). Andre aktuelle FN-organisasjoner er FNs organisasjon for industriell utvikling (United Nations Industrial Development Organization, UNIDO) og Den internasjonale arbeidsorganisasjonen (International Labour Organization, ILO).

For samarbeid om opplæring og kurs er alle de nevnte organisasjonene aktuelle. IMO har for eksempel World Maritime University i Malmø og International Maritime Law Institute på Malta. Andre relevante kompetansemiljøer i FN-systemet omfatter blant annet FNs havrettskontor (Division of Ocean Affairs and Law of the Sea, UN DOALOS), United Nations Institute for Training and Research (UNITAR), Intergovernmental Oceanographic Commission (IOC-UNESCO), International Oceanographic Data and Information Exchange (IODE), Ocean Teacher Academy og International Hydrographic Organisation (IHO).

7. Resultatstyring og risikohåndtering

RESULTATSTYRING

Tiltak som skal kunne få støtte fra Hav for utvikling, må bidra til å oppnå de overordnede målene som er satt for programmet. Målene skal styre programmet og sammen-setningen av prosjekter i porteføljen, slik at programmet som helhet har best mulig forutsetning for å oppnå målene.

Ved planlegging og etablering av nye samarbeid er det nødvendig med en grundig og bred kontekstanalyse. I tillegg til analyser av landet og sektorenes politiske og økonomiske maktforhold og eierskap skal denne omfatte analyse av statistikk, inndelt etter kjønn, av politisk deltakelse, sysselsetting og eierskap, status for sivilsamfunn og medier, omfang av og typer korrupsjon, og av svakheter i forvaltningen og styresettet. En oversikt over andre givere og aktører, samt relevante prosjekter knyttet til styresett, for eksempel i justissektoren, skal også tas inn.

Resultatstyring forutsetter at de som mottar tilskudd, må kunne vise at de er relevante for å nå målene i programmet og i stand til å dokumentere og rapportere resultater, slik at informasjonen kan styre tiltakene i retning av best mulig måloppnåelse. Alle tiltak må levere resultatrammeverk som viser hvilke mål i programmet de skal bidra til, hvilke tiltak de skal levere for å nå de ønskede målene, og hvordan de skal måle og dokumentere resultater. UDs mal for resultatrammeverk eller søkers egen mal kan brukes, så lenge den inneholder minimum følgende elementer:

1. Mål og delmål (hele resultatkjeden)
2. Informasjon om hvilken resultatinformasjon som skal innhentes for hvert mål og hvordan (indikatorer, casestudier, evalueringer, etc.)
3. Baseline (status ved oppstart)
4. Måltall/milepæler (hvor langt man planlegger å komme per år og samlet)

5. Hvor de skal hente informasjonen (source of data / means of verification)

Det vil utvikles et sett av indikatorer som skal benyttes i rapporteringen. Multilaterale og regionale partnere vil kunne få unntak fra å rapportere på disse, men skal kunne sannsynliggjøre at prosjektet vil bidra til målene for Hav for utvikling og ha egne relevante indikatorer for dette.

RISIKOHÅNTERING

I norsk bistand er risikovurderinger av tiltak et krav. «Risiko» defineres som en hendelse som kan inntreffe og som kan ha en negativ innflytelse på resultatoppnåelse. De tverrgående hensynene i norsk bistand er obligatoriske i alle risikoanalyser. Dette omfatter risikofaktorer for at programmet skal få uønskede virkninger på de tverrgående hensynene knyttet til kvinners rettigheter og likestilling, menneskerettigheter, anti-korrupsjon og samt klima og miljø, og for at Hav for utvikling ikke oppnår sine mål.

Det vil måtte utarbeides en mer detaljert risikomatrise for det enkelte samarbeid på landnivå som en del av programdokumentet i tett dialog med partner. Da vil man også foreta vurderinger av sannsynligheten for at risiko vil inntreffe og hvilke konsekvensen dette vil ha for samarbeidet. Ytterligere spesifikke risikofaktorer knyttet til institusjonssamarbeid på landnivå vil også måtte identifiseres, for eksempel knyttet til kapasitet og involvering av ansatte i mottakerorganisasjoner og til styringen og rapporteringen av programmet. Risikomatriksen må følges opp jevnlig i dialog mellom samarbeidspartnere og diskuteres i årlige møter, og den vil danne grunnlag for diskusjon om justeringer i programmet når behov for dette oppstår.

8. Oversikt over ulike havinitiativ og andre relevante satsinger

[Fisk for utvikling](#)

[Olje for utvikling](#)

[Bistandsprogrammet mot marin forurensning og mikroplast](#)

[Fornybar energi for utvikling](#)

[Skatt for utvikling](#)

[Statistikksamlingen](#)

[Forskning og høyere utdanning](#)

[Søknadsbaserte ordninger for næringsutvikling, jobbskaping og yrkesopplæring](#)

[Søknadsbaserte ordninger for sivilsamfunnsstøtte](#)

[Statens investeringsfond for næringsvirksomhet i utviklingsland \(Norfund\)](#)

[Norsk senter for utvekslingssamarbeid \(Norec\)](#)

Jakarta, Indonesia
Foto: Ken Opprann/Norad

9. Forkortelser

FAIR-prinsippene	«Findable, Accessible, Interoperable and Reusable»
FAO	FNs organisasjon for ernæring og landbruk (United Nations Food and Agriculture Organization)
GCF	Det grønne klimafondet (Green Climate Fund)
GEF	Det globale miljøfondet (Global Environment Facility)
IHO	International Hydrographic Organisation
ILO	Den internasjonale arbeidsorganisasjonen (International Labour Organization)
IMO	Den internasjonale sjøfartsorganisasjonen (International Maritime Organization)
IOC	Intergovernmental Oceanographic Commission i UNESCO
UNESCO	FNs organisasjon for utdanning, vitenskap, kultur og kommunikasjon (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization)
IODE	International Oceanographic Data and Information Exchange,
ISA	Den internasjonale havbunnsmyndigheten (International Seabed Authority)
KLD	Klima- og miljødepartementet
KMD	Kommunal- og moderniseringsdepartementet
NFD	Nærings- og fiskeridepartementet
NORAD	Direktoratet for utviklingssamarbeid
NOREC	Norsk senter for utvekslingssamarbeid
NORFUND	Statens investeringsfond for næringsvirksomhet i utviklingsland
NORGLOBAL	«Norge som global partner» forskningsprogram

NORHED	Norads program for kapasitetsutvikling innen høyere utdanning og forskning
OECD	Organisasjonen for økonomisk samarbeid og utvikling (Organisation for Economic Co-operation and Development)
OECD-DAC	Komiteen for utviklingssamarbeid (Development Assistance Committee) Gir retningslinjer for hva som kan rapporteres som offisiell utviklingsbistand og om hvilke land som kan motta støtte
ODA	Offisiell bistand (Official Development Assistance)
OED	Olje- og energidepartementet
SD	Samferdselsdepartementet
UD	Utenriksdepartementet
UN DOALOS	FNs havrettskontor (Division of Ocean Affairs and Law of the Sea)
UNDP	FNs utviklingsprogram (United Nations Development Programme)
UNEP	FNs miljøprogram (United Nations Environment Programme)
UNIDO	FNs organisasjon for industriell utvikling (United Nations Industrial Development Organization)
UNITAR	United Nations Institute for Training and Research
WWF	Verdens naturfond (World Wildlife Fund)

Norad

Direktoratet for utviklingssamarbeid

Besøksadresse: Bygdøy allé 2, 0257 Oslo

Postadresse: Pb. 1303 Vika 0112 Oslo

Tlf: +47 23 98 00 00 / Fax: +47 23 98 00 99

postmottak@norad.no / www.norad.no